

KRIVIČNO DELO TEŠKO UBISTVO U UPOREDNIM ZAKONODAVSTVIMA

REZIME: Krivično delo teško ubistvo, i pored svojih specifičnosti prisutnih u svakoj državi, ima univerzalni karakter. Život čoveka je primarna i univerzalna vrednost u svakom društvu, zbog čega su univerzalna i pravna rešenja u različitim zakonodavstvima. Posmatrajući život čoveka kao objekat krivičnopravne zaštite, može se zapaziti da je savremeno krivično zakonodavstvo razradilo sistem odredaba kojima se ova zaštita ostvaruje i da, bez obzira na razlike koje u tom pogledu postoje između krivičnih zakonika pojedinih zemalja, taj sistem, u gotovo svim zemljama, ima iste osnovne karakteristike.

U radu je dat uporednopravni pregled krivičnog dela teško ubistvo, gde smo učinili komparaciju ovog krivičnog dela sa najtežim inkriminacijama protiv života ljudi u krivičnim zakonodavstvima anglosaksonskog i evropskog kontinentalno-pravnog sistema.

Analizom krivičnog prava Velike Britanije, SAD, Australije i Kanade predstavili smo bitne principe običajnog i statutarnog prava o krivičnom delu teškog ubistva.

U okviru evropskog kontinentalnog pravnog sistema analizirali smo krivična zakonodavstva Francuske, Nemačke, Austrije, Švajcarske, Švedske, Španije, Ruske Federacije i Ukrajine.

Za teška ubistva su predviđene i najstrože kazne. U pojedinim državama SAD i u Rusiji to je **smrtna kazna**, a tamo gde je ukinuta smrtna kazna propisane su najduže vremenske kazne lišenja slobode — **doživotni zatvor**. Prema našem krivičnom zakonodavstvu za teško ubistvo se može izreći i kazna zatvora od trideset do četrdeset godina kao najstroža kazna koju predviđa naš sistem krivičnih sankcija.

Ključne reči: teško ubistvo, ubistvo, lišavanje života, smrt, zakonodavstvo, krivični zakonik, kazna

Uvodne napomene

U našem novijem krivičnom pravu, sve do donošenja novog Krivičnog zakonika Republike Srbije,¹ koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine, terminološki se nije pravila razlika između običnog i teškog ubistva. Upotrebljavan je samo termin "ubistvo".

* Pravni fakultet za obrazovanje diplomiranih pravnika za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu.

¹ "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 85/2005, br. 88/2005 i 107/2005.

Krivični zakoni, po prvi put, prihvata uobičajenu podelu krivičnog dela ubistva, koja postoji u većini stranih zakonodavstava, na obično i teško ubistvo (pored toga postoje i privilegovani oblici ubistva propisani kao posebna krivična dela). Dakle, razdvojeno je inkriminisanje običnog i teškog ubistva, tako da su ova pitanja regulisana u dve odredbe. U članu 113. propisano je krivično delo ubistva,² dok je u **članu 114. propisano krivično delo teškog ubistva** koje ima više oblika (tačka 1-9).³

Ubistvo je protivpravno umišljajno lišavanje života drugog lica.

Teška ubistva su poznata još od najranijih vremena, pa sve do današnjih dana. Svim je razumljivo da se tadašnje formulacije razlikuju od savremenih.⁴ Ipak, zajedničko obeležje im je da se radi o kvalifikovanom krivičnom delu ubistva za koje je predviđena znatno stroža kazna nego za obično ubistvo.

Teško ubistvo je protivpravno lišenje života drugog lica, praćeno nekom okolnošću koja mu daje teži oblik. Okolnosti koje obično ubistvo čine teškim mogu se odnositi na: način izvršenja; pobude izvršenja; okolnosti pod kojima se ubistvo vrši; i posebna svojstva pasivnog subjekta koji se lišava života.⁵

To je kompleksno krivično delo za čije postojanje je potrebno da se ostvare određeni elementi.

Pored elemenata krivičnog dela koji ulaze u osnovne oblike krivičnog dela, kao dopunski element mora biti ostvarena neka od propisanih kvalifikatornih okolnosti koje se vezuju za način izvršenja, motiv ili pasivni subjekt.⁶

Prisustvo neke kvalifikatorne okolnosti daje osnovnu karakteristiku po kojoj se jedno delo teškog razlikuje od običnog ubistva. Ta osnovna karakteristika naglašena je već u samom opisu inkriminacije ubistva, tako da se već na prvi pogled može uočiti o kakvom se delu ubistva radi.

Zakonik razlikuje više oblika i vidova teškog ubistva prema:

- 1) načinu izvršenja,
- 2) pobudama učinioca,
- 3) okolnostima izvršenja i posledici, i
- 4) osobenosti pasivnog subjekta.

Kada se u radnjama učinioca stekne više kvalifikatornih okolnosti ubistva od kojih neki od njih ostanu u pokušaju, sud je dužan da u pravnu kvalifikaciju, pored toga što će uneti kvalifikovane oblike krivičnog dela, unese i da su neki od njih ostali u pokušaju.⁷

² "Ko drugog liši života, kazniće se zatvorom od pet do petnaest godina".

³ "Zatvorom najmanje deset godina ili zatvorom od trideset do četrdeset godina kazniće se:

- 1) ko drugog liši života na svirep ili podmukao način;
- 2) ko drugog liši života pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju;
- 3) ko drugog liši života i pri tom sa umišljajem dovede u opasnost život još nekog lica;
- 4) ko drugog liši života pri izvršenju krivičnog dela razbojništva ili teške krađe;
- 5) ko drugog liši života iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, iz bezobzirne osvete ili iz drugih niskih pobuda;
- 6) ko liši života službeno ili vojno lice pri vršenju službene dužnosti;
- 7) ko liši života dete ili bremenitu ženu;
- 8) ko liši života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao;
- 9) ko sa umišljajem liši života više lica, a ne radi se o ubistvu na mah, ubistvu deteta pri porođaju ili ubistvu iz samilosti".

⁴ Razlikuju se uglavnom način određivanja i sadržaj opisa tih dela.

⁵ Lazarević, Lj.: Krivično pravo, posebni deo, "Savremena administracija", Beograd, 2000, str. 89.

⁶ Stojanović, Z.-Perić O.: Krivično pravo, posebni deo, "Pravna knjiga", Beograd, 2006, str. 23.

⁷ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 10/98.

Izvršilac svih oblika teških ubistava može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ubistvo jednog lica saučesnici mogu biti oglašeni krivim za različite oblike teškog ubistva.⁸

Polazeći od karakteristika tipova pravnih sistema, analiziraćemo krivična zakonodavstva podeljena u dve glavne krivičnopravne doktrine i prakse: krivična zakonodavstva anglosaksonskog pravnog sistema i krivična zakonodavstva evropskog kontinentalnog pravnog sistema.

Anglosaksonska krivična zakonodavstva

U radu ćemo putem analize krivičnog prava Velike Britanije, SAD, Australije i Kanade predstaviti bitne principe običajnog i statutarog prava o krivičnom delu teškog ubistva.

Krivično delo ubistva u Engleskoj je u sferi koju reguliše običajno pravo. Donošenjem *Homicide Act-a* (Zakona o ubistvu) iz 1957. godine samo je delimično unet red u tu osetljivu materiju. On nije prekinuo sa nejasnoćama i arhaizmima u toj materiji, već je samo uzgredna posledica spora oko pitanja da li smrtna kazna treba i dalje da postoji ili da bude ukinuta.⁹

Krivično delo ubistva Englezi, a i druge zemlje anglosaksonskog pravnog sistema, označavaju terminom *criminal homicide*. U okviru te kategorije prave razliku između: *murder*, *manslaughter* i ubistva deteta (*infanticide*).

Murder je najteži oblik ubistva. On se koristi za označavanje najgnusnijih ubistava. Obično se definiše kao nezakonito ubistvo ljudskog bića praćeno specifičnim subjektivnim odnosom učinioca prema delu koji se označava terminom *malice aforethought*.¹⁰ *Malice aforethought* je prevod latinskog *dolus praemeditatus*, i širi je od našeg umišljaja. Prevedeno na naš jezik znači pakostan, zlobni umišljaj. Radi se o jednom određenom stanju svesti, mentalnom elementu koji se označava kao svesna nedvosmislena namera formirana pre izvršenja krivičnog dela da se prouzrokuje smrt ili ozbiljna telesna povreda prema nekom licu. Potpuna definicija ubistva (*murder*) bi bila da je to nezakonito ubistvo ljudskog bića sa zlom, svesnom namerom koja je unapred formirana, da se prouzrokuje smrt drugog lica ili ozbiljna telesna povreda.

Do 1996. godine kao spoljašnji element krivičnog dela ubistva (*actus reus*)¹¹ važno je pravilo da lice može da bude proglašeno krivim samo ako je smrt nastupila najduže jednu godinu plus jedan dan nakon postupka optuženog ili propusta (neispunjenja obaveze). Ovo pravilo je ukinuto Zakonom o reformi prava iz 1996. godine (Law Reform Act).¹² Posle ove reforme, 1996. godine rok u kojem se umire nije više ograničen.

Za ubistvo (*murder*) predviđena je obavezna kazna doživotnog zatvora. Smrtna kazna je ukinuta Zakonom o ubistvu (aboliciji smrtne kazne) 1965. godine.¹³

⁸ Presuda Vrhovnog suda Srbije, KŽ. 510/2003.

⁹ Damaška, M.: "Novi engleski zakon o krivičnim delima lišenja slobode", Zagreb, 1957, "Naša zakonitost" br. 5-8, str. 306.

¹⁰ Kolarić, D.: "Pravo na život i teško ubistvo u engleskom pravnom sistemu", Beograd, 2005, "Pravni život" br. 9, str. 219.

¹¹ Definiše se po Edvardu Koku (Edward Coke): "Kad punoletan čovek zdravog razuma nezakonito ubije drugo razumno biće u *rerum natura* u bilo kojoj zemlji "pod kraljevskim mirom... tako da povrede no lice umre od nanesene povrede u roku od godinu dana plus jedan dan posle nanete povrede".

¹² Ashwort, A.: *Principles of Criminal Law*, Oxford, 1999, str. 265.

¹³ Murder (Abolition of Death Penalty) Act 1965.

Osnovni izvori američkog krivičnog zakonodavstva su: Opšte pravo (*Common Law*), Statutno ili Zakonsko pravo (*Statutory Law*), Sistem precedentnog prava i Model Krivičnog zakonika SAD (*Model Penal Code*).¹⁴

Inkriminacije protiv života, pod uticajem engleskog krivičnog zakonodavstva, podeljene su na obična ubistva (*manslaughter*) i teška ubistva (*murder*). Obično ubistvo je protivpravno lišenje života bez zlog predumišljaja. U doktrini se prihvata podela običnog ubistva na umišljajno (*voluntary*) i neumišljajno (*involuntary*) ubistvo.

Krivičnim zakonima Džordžije i Ilinoisa, proisano je umišljajno obično ubistvo sa provokacijom koje se izvršava pod uticajem iznenadnog i jakog duševnog uzbuđenja (tj. fiziološkog afekta) prouzrokovanog ozbiljnom provokacijom žrtve. Zakonodavac Njujorka propisuje obično umišljajno ubistvo prvog i drugog stepena. Obično umišljajno ubistvo prvog stepena je lišenje života izvršeno sa namerom pričinjenja ozbiljnih telesnih povreda ili sa namerom pričinjenja smrti pod uticajem provokacije (par. 125.20 KZ Njujork), dok je obično umišljajno ubistvo drugog stepena lišenje života sa nesmotrenošću i nemarnošću (*recklessness*) — par. 125.15 KZ Njujork. Obično neumišljajno ubistvo je protivpravnog lišenje života sa nehatom, koje ne predstavlja feloniju (npr. saobraćajni delikti ili nanošenje lake telesne povrede, kvalifikovane smrtnom posledicom, licu koje boluje od hemofilije).

Krivičnim zakonikom Kalifornije je propisano nekoliko vidova običnog neumišljajnog ubistva: a) lišenje života pri izvršenju protivpravne radnje koja ne predstavlja feloniju; b) lišenje života pri izvršenju zakonom dozvoljene radnje, protivpravnim načinom koji može izazvati smrt; c) lišenje života izvršenjem zakonom dozvoljenih službenih radnji.

Teško ubistvo je protivpravno lišenje života drugog ljudskog bića izvršeno sa zlim predumišljajem (*malice aforethought*). Takođe, ubistvo službenog lica (sudije, tužioca ili zamenika tužioca, policajca na dužnosti, sudskog izvršitelja, lica na službi u FBI, pošti, tajnoj službi i drugoj državnoj službi), kao i ubistvo inostranih predstavnika ili oficijelnih lica koja se nalaze pod međunarodnom pravnom zaštitom se kvalifikuje kao teško ubistvo.¹⁵

Doktrinarni pojam teškog ubistva našao je svoje mesto u Modelu KZ SAD. Pod teškim ubistvom podrazumeva se lišavanje života sa posledicom smrti izvršeno svesnim nehatom, pri takvim okolnostima gde je krivac bio krajnje bezrazličan ili veoma inferioran prema ljudskom životu. Krajnje bezrazlično ili inferiorno ponašanje učinoca delikta prema ljudskom životu može postojati kod bilo koje felonije — krađa, silovanje, podmetanje požara, protivpravno lišavanje slobode, bekstvo iz zatvora ili pod stražom (par. 212.2 Model KZ SAD).

Zakonodavac Njujorka striktno nabraja felonije kod kojih lišavanje života predstavlja teško ubistvo, ali takođe navodi i izuzetke od teškog ubistva. Oslobađa se od krivice za teško ubistvo krivac koji u momentu izvršenja delikta nije imao pri sebi oružje ili predmete uz pomoć kojih se može izvršiti ubistvo ili ozbiljna teška telesna povreda i kada kod krivca nije bilo razumnih osnova pretpostaviti da bilo koji drugi saučesnik delikta ima pri sebi takvo oružje ili predmet (par. 125.25 KZ Njujork).

Razgraničenje između običnog umišljajnog ubistva sa provokacijom i teškog ubistva je prepušteno sudskoj praksi, mada nije isključeno da se rešenje razgraničenja vrši i krivičnim zakonodavstvom.

U većini krivičnih zakonodavstava Federalnih država teško ubistvo se deli na teško ubistvo prvog i teško ubistvo drugog stepena. Sadržina dve forme teškog ubistva različito

¹⁴ Đurić, A.: Motiv u krivičnom pravu, doktorska disertacija, Niš, 2006, str. 160.

¹⁵ Đurić, A., op. cit., str. 172.

je određena. Tako zakonodavac Kalifornije određuje teško ubistvo prvog stepena kao ubistvo koje je izvršeno eksplozivnim sredstvima, iz zasede, koje je prethodno isplanirano i sa namerom ostvareno pri izvršenju požara, silovanja, pljačke ili bilo koje druge felonije upravljeno protiv deteta (par. 189. KZ Kalifornije). Pisci Modela KZ SAD smatraju zastarelim neke tradicionalne termine u inkriminaciji teškog ubistva, kao što je osobita zloba, planirano, sa namerom izvršeno ubistvo koji su prihvaćeni pod uticajem engleskog pravnog sistema. Teško ubistvo prvog stepena je umišljajno, protivpravno lišenje života određenih lica (predsednika SAD, kongresmena i drugih državnih činovnika, državnih organa pravosuđa, protivpožarnih državnih organa, svedoka pozvanih na sud, dece i drugih lica).

Zakonodavac Kalifornije inkriminiše teško ubistvo drugog stepena kao svako teško ubistvo koje ne predstavlja teško ubistvo prvog stepena (par. 189. KZ Kalifornije). Svako ubistvo izvršeno u vreme bilo koje felonije koje nije inkriminisano kao teško ubistvo prvog stepena, predstavlja teško ubistvo drugog stepena. Takođe, teško ubistvo drugog stepena postoji kada je dokazano da je krivac nameravao pričiniti protivpravno ozbiljnu tešku telesnu povredu, a realno je nastupila smrt ili ubistvo izazvano provokacijom od strane žrtve. Ukoliko, pak, sud smatra takvu provokaciju zaista beznačajnom, prekvalifikovaće delikt na obično ubistvo. Teško ubistvo drugog stepena je određeno za te slučajeve kada ne postoje okolnosti koje ukazuju na teško ubistvo prvog stepena i osnova da se radi o običnom ubistvu.

Zakonodavac Njujorka ne stepenuje teško ubistvo, ali precizno određuje sadržinu ove inkriminacije (par. 125.25 KZ Njujork): a) kada učinilac, sa namernom svojom radnjom prouzrokuje smrt drugog lica; b) kada učinilac pri okolnostima ponašajući se krajnje inferiorno, bezrazlično ka životu čoveka sa svesnim nehatom postupa tako što stvara opasnu situaciju po život drugoga koja rezultira smrtnom posledicom; c) kada učinilac pričinjava smrt pri izvršenju određene felonije inkriminisane važećim krivičnim zakonodavstvom.¹⁶

U Krivičnom zakoniku države Ilinois (SAD)¹⁷ iz 1961. godine, propisano je ubistvo prvog stepena, u članu 9. sekcija 9-1, koji glasi:

“a) Osoba koja liši života drugu osobu bez zakonskog opravdanja, počinila je ubistvo prvog stepena čineći dela koja uzrokuju smrt:

1. ona ili namerava da ubije ili nanosi tešku telesnu povredu drugom ili zna da će takvo delo uzrokovati smrt tog pojedinca, ili
2. ona zna da će takvim delom najverovatnije uzrokovati smrt ili tešku telesnu povredu, ili
3. ona pokušava da učini ili čini teško ubistvo koje nije ubistvo drugog stepena.

b) Otežavajuće okolnosti

Okrivljeni koji je u vreme izvršenja krivičnog dela navršio osamnaest godina i za kojeg je utvrđeno da je kriv za ubistvo prvog stepena može biti osuđen na smrt ako je:

1. ubijeni policajac ili vatrogasac, i ako je ubijen za vreme vršenja službene dužnosti, radi sprečavanja vršenja te dužnosti ili u vezi sa vršenjem dužnosti, a okrivljeni je znao ili je trebalo da zna da je ubijeni policajac ili vatrogasac, ili

2. ubijeni bio zaposlen u ustanovi za izvršenje zavodskih sankcija (popravni dom).”

Krivični zakonom države Teksas (SAD)¹⁸ (usvojen 1973. godine, stupio na snagu 1. januara 1974. godine, dopunjen 1993. godine, dopuna stupila na snagu 01. IX 1994. godine) u poglavlju 19. propisuje ubistvo (*criminal homicide*).¹⁹

¹⁶ Đurić, A., *op. cit.*, str. 174-175.

¹⁷ (720 ILCS 5/9-1) Criminal Code of 1961.

¹⁸ Texas Penal Code, passed 1973, eff. jan. 1. 1974; Amended 1993, eff. Sept. 1. 1994.

¹⁹ Title 5. Offenses Against the Person

“19.01. Tipovi ubistva

- a) osoba izvršava ubistvo ako namerno, svesno, nemarom ili svesnim nehatom izazove smrt nekog lica.
- b) Ubistvo²⁰ je umorstvo, ubistvo prvog stepena, ubistvo iz nehata i ubistvo svesnim nehatom.

19.02. Umorstvo (*Murder*)

a) U ovom odeljku:

- 1. “Adekvatni uzrok” znači uzrok koji obično izaziva određeni stepen ljutnje, besa, ozlojeđenosti ili užasa kod osobe prosečnog temperamenta, koji je dovoljan da dovede do stanja uma nesposobnog za hladnokrvno rasuđivanje.
- 2. “Iznenadna strast” znači strast koja je direktno izazvana i koja izrasta na osnovu provokacije od strane ubijene osobe ili nekog drugog činjenja sa ubijenom osobom, koja nastaje u vreme krivičnog dela i nije isključivo rezultat prethodne provokacije.

b) Osoba vrši krivično delo ako:

- 1. namerno ili svesno izazove smrt nekog lica,
- 2. namerava da izazove teške telesne povrede i izvrši delo koje je očigledno opasno po ljudski život i koje izaziva smrt nekog lica,
- 3. izvrši ili pokuša da izvrši teže krivično delo, osim ubistva iz nehata, i tokom pokušaja i daljeg izvršenja ili pokušaja, ili u bekstvu od vršenja ili pokušaja, počini ili pokuša da izvrši delo koje je očigledno opasno po ljudski život, a koje izaziva smrt nekog lica.

c) Izuzev navedenog u odeljku d), krivično delo u ovom odeljku je teže krivično delo prvog stepena.

d) U kaznenom postupku tokom suđenja optuženi može postaviti pitanje o tome da li je izazvao smrt pod neposrednim uticajem iznenadne strasti, kao posledice adekvatnog uzroka. Ako optuženi ovo dokaže kao pozitivno na osnovu obilja (nadmoći) dokaza, krivično delo je teže krivično delo drugog stepena.”

Australijsko i kanadsko krivično pravo imaju oblike kažnjivog lišenja slobode slične rešenjima u engleskom pravu, jer je izvoriste krivičnog prava svih anglofonskih zemalja nastalih kolonizacijom običajno pravo Engleske (*Common Law*).²¹

Osnovna karakteristika krivičnog prava Australije je decentralizacija nadležnosti u kojoj federalna država ili Komonvelt Australije može da donosi samo propise u vezi sa ograničenim ovlašćenjima određenim Ustavom, dok su pojedine države i teritorije primarno odgovorne za regulisanje krivičnog prava.

Pojam ubistva u Australiji je definisan statutima u svim državama, osim Viktorije i Južne Australije, koje se u definisanju oslanjaju na običajno pravo. Po običajnom pravu te dve države, ubistvo je nedozvoljeno lišenje života koje je izvršeno sa namerom izazivanja smrti ili nanošenja teške telesne povrede ili sa nedovoljnom brigom u odnosu na neke od ovih okolnosti, ili u okviru relacije između zločina i prestupa (*felony-murder*) ili pri pružanju otpora zakonitom hapšenju.

Najjednostavnije definisano ubistvo je lišenje života jednog ljudskog bića od strane drugog ljudskog bića ili korporacije, koje može biti zakonito i nezakonito. Prema široj definiciji, ubistvo postoji kad ljudsko biće zdrave pameti i odgovarajuće starosti za odlučivanje (*years of discretion*) nezakonito ubija drugo razumno biće sa zločinačkom

²⁰ Criminal homicide is murder, capital murder, manslaughter, or criminally negligent homicide.

²¹ Kokolj, M.: “Zaštita života u krivičnom pravu anglofonskih država”, Beograd, 2005, “Pravni život” br. 9, str. 13.

promišljenošću i uz postojanje mentalnog zdravlja, a smrt se desila u vremenu od jedne godine.

U članu 222 (1) kanadskog Krivičnog kodeksa precizirano je da subjekt vrši krivično delo ubistva kad direktno ili indirektno, bilo kojim sredstvom, izaziva smrt drugog ljudskog bića.

Pored ovih definicija, običajno pravo pojedinih država definiše i reguliše umišljajno ubistvo na nešto širi način, uzimajući u obzir subjektivni element kao osnov (npr. u australijskim državama Viktorija i Južna Australija). Subjektivni element je u anglosaksonskom pravu poznat kao *mens rea* koji, uvažavajući prethodne zahteve, uključuje želju da se ubije i predviđanje da će izvršiočevo ponašanje u stvarnosti nekog lišiti života.

Krivična zakonodavstva evropskog kontinentalnog pravnog sistema

Krivični zakonik Francuske²² u poglavlju krivična dela protiv života ljudi,²³ u članu 221-1 propisuje ubistvo (*meurtre*) koje se čini tako što se neko namerno usmrti ("činjenica da se neko namerno usmrti"). Za ovo krivično delo propisana je kazna zatvora u trajanju od 30 godina.

U članu 221-3 propisano je ubistvo sa predumišljajem (umorstvo - *assassinat*). Za ovo krivično delo propisana je kazna doživotnog zatvora.

Nemački krivični zakonik²⁴ u glavi XVI - Inkriminacije protiv života, razlikuje ubistvo i umorstvo.

Umorstvo (*Mord*) predviđeno je u par. 211, koji glasi:

"1) Učinilac umorstva se kažnjava doživotnom kaznom lišenja slobode.

2) Učinilac umorstva je onaj ko ubije čoveka zbog zadovoljstva koje mu pričinjava ubistvo, zbog zadovoljenja polnog nagona, iz koristoljublja ili iz nekih drugih niskih pobuda, iz potaje ili svirepo ili opšte opasnim sredstvom ili da bi onemogućio ili prikrilo neko drugo krivično delo."

U prvom stavu par. 211. predviđena je kazna za ovo krivično delo - doživotna kazna lišenja slobode, dok se u drugom stavu navodi ko je izvršilac umorstva.

Ubistvo (*Totschlag*) propisano je u par. 212, koji glasi:

"1) Ko drugog liši života, a pritom nije učinilac umorstva, kažnjava se kaznom lišenja slobode koja ne može biti manja od pet godina.

2) U posebno teškim slučajevima može se izreći doživotna kazna lišenja slobode."

Tek u XVI odeljku nemačkog KZ (StGB) nalazi se centralna materija *delikti ubistva*. Ne samo u pogledu, na zakonom nerešenu problematiku ubistva iz samilosti (upoređi par. 216), nego i zbog razdvajanja između bića krivičnog dela umorstva iz par. 211. i ubistva iz par. 212, postoji saglasnost da je ova oblast tražila suštinsku reformu. Međutim, do sada nema još praktičnog dejstva.

Austrijski krivični zakonik²⁵ takođe razlikuje ubistvo i umorstvo. U članu 75. propisano je umorstvo (*Mord*): "Ko drugog liši života kažnjava se kaznom zatvora od deset do dvadeset godina ili doživotnom kaznom zatvora", dok je u članu 76. sadržano ubistvo (*Totschlag*) za koje je propisana kazna zatvora od pet do deset godina.

²² Code pénal (français), objavljen 1992. godine, a primenjuje se od 01. III 1994. godine.

²³ Titre II - Des atteintes a la personne humaine chapitre Ier - Des atteintes a la vie de la personne, Section 1 - Des atteintes volontaires a la vie.

²⁴ Strafgesetzbuch (StGB), objavljen 13. 11. 1998, sa izmenama od 01. IX 2005. godine.

²⁵ Strafgesetzbuch (StGB), Wien 1988.

Krivični zakonik Švajcarske²⁶ u prvoj glavi koja nosi naziv “Krivična dela protiv života i tela” pravi razliku između ubistva i umorstva.

U članu 111. predviđeno je ubistvo: “Ko s umišljajem drugog liši života, kazniće se kaznom zatvora ne manjom od pet godina, ukoliko nisu ispunjeni uslovi predviđeni u sledećim članovima”.

Krivično delo umorstva iz člana 112. postoji kad je ubistvo izvršeno pod određenim okolnostima ili sa predumišljajem, a te okolnosti i predumišljaj ukazuju da je učinilac naročito pokvaren ili opasan. Za ovakve slučajeve predviđena je kazna zatvora od deset godina ili doživotni zatvor.

Krivični zakonik Švedske²⁷ u članu 1. propisuje umorstvo, kao teži oblik lišenja života, za koji je predviđena kazna zatvora od deset godina ili kazna doživotnog zatvora. Ovo delo opisano je sasvim jednostavno kao lišavanje života drugog (s umišljajem), dakle bez navođenja određenih kvalifikatornih okolnosti. Tek ako se s obzirom na okolnosti koje su dovele do dela ili iz drugih razloga krivično delo opisano u članu 1. mora smatrati manje teškim, izreći će se za ubistvo zatvor od šest do deset godina (član 2. KZ Švedske).

Krivični zakonik Španije, u posebnom delu, u drugoj knjizi, “Zločini i kazne”, u glavi I - Ubistvo i njegove forme, u članu 139. sadrži kvalifikovano ubistvo koje može biti izvršeno na podmukao način, za novac ili materijalnu nagradu i sa osobitom svirepošću.

Krivični zakonik Ruske Federacije²⁸ iz 1996. godine, inkriminiše u glavi 16, članu 105. stav 2. teška ubistva:

“Ubistvo:

- a) dva ili više lica;
- b) lica ili njemu bliskih u vezi sa ispunjavanjem njegove službene dužnosti ili društvene obaveze;
- c) lica za koje je učinilac znao da se nalazi u bespomoćnom stanju, a nalazi se u direktnoj vezi sa otmicom ili uzimanjem talaca;
- d) žene za koju je učinilac znao da je trudna;
- e) izvršeno sa naročitom svirepošću;
- f) izvršeno na opšte opasan način;
- g) izvršeno od više lica, više lica po prethodnom dogovoru ili od organizovane grupe;
- h) iz koristoljublja ili naručeno, a direktno povezano sa razbojništvom, ucenom ili vandalizmom;
- i) iz huliganskih pobuda;
- j) izvršeno u cilju prikrivanja drugog krivičnog dela ili olakšanja izvršenja toga dela, kao i ubistvo izvršeno pri silovanju ili drugim nasilnim radnjama seksualne prirode;
- k) iz nacionalne, rasne, religiozne mržnje ili neprijateljstva ili krvne osvete;
- l) u cilju iskorišćavanja organa ili tkiva oštećenog;
- m) izvršeno više puta,

kažnjava se kaznom lišenja slobode od osam do dvadeset godina ili smrtnom kaznom ili doživotnim zatvorom”.

²⁶ StGB, Schwizerisches (od 1937, sa izmenama i dopunama 01. II 1997), Zurich, 1997, str. 170-171.

²⁷ Švedski krivični zakonik, predgovor i prevod izradio dr B. Zlatarić, Beograd 1967, str. 32 (ovaj zakonik je donesen 1962. godine, a stupio je na snagu 1965. godine).

²⁸ Uголовниј кодекс Росиској Федерациј, Москва, 1996.

U krivičnom zakoniku Ukrajine²⁹ iz 2001. godine, II - Zločini protiv života i zdravlja, u članu 115. stav 2. predviđeni su teži oblici umišljajnog ubistva.

“Umišljajno ubistvo:

- 1) dva ili više lica;
- 2) maloletnog deteta ili žene za koju je učinilac znao da je u stanju trudnoće;
- 3) taoca;
- 4) izvršeno sa osobitom žestinom;
- 5) izvršeno na način kojim se dovodi u opasnost život više lica;
- 6) izvršeno iz koristoljubivih motiva;
- 7) izvršeno iz huliganskih motiva;
- 8) lica ili njegovog bliskog srodnika u vezi sa izvršavanjem njegove službene ili građanske obaveze;
- 9) s namerom prikrivanja drugog krivičnog dela ili olakšavanja njegovog izvršenja;
- 10) u vezi sa silovanjem ili nasilnim zadovoljavanjem polne pohote na neprirodan način;
- 11) izvršeno po narudžbi;
- 12) izvršeno po prethodnom dogovoru grupe lica;
- 13) izvršeno od strane lica koje je ranije izvršilo umišljajno ubistvo, osim ubistva iz člana 116-118 ovog zakonika (izvršenog u stanju jakog duševnog rastrojstva, ubistva deteta pri prodaju, umišljajnog ubistva u prekoračenju nužne odbrane ili u slučaju prekoračenja mera neophodnih za zadržavanje izvršioca krivičnog dela)”.

Za sve ove oblike teškog ubistva propisana je kazna zatvora do 10 do 15 godina ili doživotni zatvor, sa konfiskacijom imovne u slučaju iz stava 2. tač. 6.

Zaključak

Novi Krivični zakonik Republike Srbije, po prvi put, prihvata podelu krivičnog dela ubistva na obično i teško ubistvo. Razdvojeno je inkriminisanje običnog i teškog ubistva, tako da su ova pitanja regulisana u dve odredbe. U članu 113. propisano je krivično delo ubistva, dok je u članu 114. propisano krivično delo teškog ubistva koje ima više oblika (tačka 1-9).

Analizom ovih definicija, prihvatili smo definiciju da je teško ubistvo protivpravno lišenje života drugog lica, praćeno nekom okolnošću koja mu daje teži oblik. Okolnosti koje obično ubistvo čine teškim mogu se odnositi na: način izvršenja, pobude izvršenja, okolnosti pod kojima se ubistvo vrši i posebna svojstva pasivnog subjekta koji se lišava života.

Kod uporednopravnog pregleda učinili smo komparaciju teškog ubistva sa najtežim inkriminacijama protiv života ljudi u anglosaksonskom krivičnom zakonodavstvu i krivičnim zakonodavstvima evropskog kontinentalnog pravnog sistema.

Iz navedenog možemo zaključiti da se u najvećem broju zemalja pravi razlika između ubistva i umorstva, tj. između običnog i teškog ubistva.

U mnogim drugim zemljama ova razlika se pravi po obeležjima bića krivičnog dela, ali se ne koriste različiti termini za označavanje ovih pojmova.³⁰

²⁹ Kriminalni kodeks Ukraini, Oficiini visnik Ukraini vid 08. VI 2001 r., N 21, stor. 1, statt 920; Golos Ukraini vid 19. VI 2001 - N 107, Vidomosti Verhovnoi Radi Ukraini vid 29. VI 2001 - 2001 r., N 25, statt 131.

³⁰ Italijanski Krivični zakonik (čl. 575-577), ruski Krivični zakonik (čl. 105. st 2), ukrajinski Krivični zakonik (čl. 115. st. 2).

Razlikovanje umorstva, odnosno teškog ubistva od običnog ubistva čini se u krivičnom zakonodavstvu prema različitim elementima koji karakterišu ubistvo i daju mu eventualno teži vid (najčešće predumišljaj, pobude, okolnosti pod kojima je delo izvršeno, ličnost žrtve, ispoljena svirepost i dr.).³¹

Jedan od načina određivanja teškog ubistva je terminološko razlikovanje teškog ubistva od običnog. Tako je u našoj predratnoj pravnoj literaturi vršeno razlikovanje između ubistva i umorstva. U francuskom pravu se pravi razlika između običnog ubistva (*meurtre*) i kvalifikovanog ubistva ili umorstva (*assassinat*),³² u anglosaksonskom pravu se razlikuje obično ubistvo (*menslaughter*) i teško ubistvo ili umorstvo (*murder*), koje se deli na još neke podgrupe,³³ a u nemačkom krivičnom zakoniku takođe se pravi razlika između umorstva (*Mord*) i običnog ubistva (*Totschlag*).³⁴

Za teška ubistva su predviđene i najstrože kazne. U pojedinim državama SAD i u Rusiji to je smrtna kazna, a tamo gde je ukinuta smrtna kazna propisane su najduže vremenske kazne lišenja slobode - doživotni zatvor. Prema našem krivičnom zakonodavstvu, za teško ubistvo se može izreći i kazna zatvora od trideset do četrdeset godina kao najstroža kazna koju predviđa naš sistem krivičnih sankcija.

M.Sc. Miloš Marković

Murder as the most serious offence in comparative legislation

A b s t r a c t

Despite its specific definitions across countries, murder has got a universal character. Human life is of primary importance and a universal value in every society, so legal measures in different legislations are also universal. If human life is regarded as the object of protection in criminal legislation, it could be noticed that modern criminal legislation has developed a penalty system in order to protect human beings in practice, and that the system, regardless of the differences among criminal legislations of different countries, in almost all those countries has the same basic characteristics.

This paper provides an overview of murder as a most serious offence, in which penalties for this criminal offence, as incrimination against human life, are compared between the Anglo-Saxon and European Continental legal systems.

By analyzing criminal legislations in Great Britain, the United States of America, Australia and Canada we presented the key principles of common and statute law related to murder as a most serious offence.

Within the European Continental legal system, we have analyzed criminal legislations in the following countries: France, Germany, Austria, Switzerland, Sweden, Spain, the Russian Federation and Ukraine.

For murder a severe penalty is imposed. In some states of the USA and Russia capital punishment is imposed; where capital punishment is abolished, it is replaced with

³¹ M. Rousselet - M. Patin: *Droit pénal spécial*, 7. Edition, Paris, 1958, str. 319; Schönke-Schröder: *Strafgesetzbuch, Kommentar*, 18. Auflage, München, 1976, str. 1267; Cros and Jones: *Introduction to Criminal Law*, Eight edition, London, 1976, str. 143.

³² *Code pénal (français)*, art. 221-1, 221-3.

³³ F. T. Giles: *The Criminal Law*, Four edition, str. 197. i 219.

³⁴ *Strafgesetzbuch*, par. 211 (*mord*) i par. 212. (*totschlag*).

the maximum duration sentence - life imprisonment. In our criminal legislation, sentence of thirty to forty years' imprisonment may be imposed for murder, as this is the most severe sentence in our criminal law.

Key words: murder, most serious offence, imprisonment, death, legislation, criminal law, sentence

Literatura

1. Damaška, M.: *Novi engleski zakon o krivičnim djelima lišenja života*, Zagreb, 1957, „Naša zakonitost“ br. 5- 8.
2. Đurić, A.: *Motiv u krivičnom pravu*, Niš, 2006.
3. Ignjatović, A.: *Krivično pravo – opšti deo, drugo prerađeno i dopunjeno izdanje*, Privredna akademija, Novi Sad, 2007.
4. *Krivično pravo – posebni deo*, Privredna akademija, Novi Sad, 2006.
5. Kokolj, M.: „Zaštita života u krivičnom pravu anglofonskih država, sa posebnim osvrtom na rešenja u krivičnom pravu Australije“, Beograd, 2005, „Pravni život“ br. 9.
6. Kolarić, D.: „Pravo na život i teško ubistvo u engleskom pravnom sistemu“, Beograd, 2005, „Pravni život“ br. 9, str. 219.
7. Lazarević, Lj.: *Krivično pravo, posebni deo*, „Savremena administracija“, Beograd, 2000.
8. *Pravna enciklopedija*, „Savremena administracija“, Beograd, 1979.
9. Stojanović, Z.: *Krivično pravo, opšti deo, XI izmenjeno izdanje*, „Pravna knjiga“, Beograd, 2005.
10. *Komentar Krivičnog zakonika*, „Službeni glasnik“, Beograd, 2006.
11. Stojanović, Z. – Perić, O.: *Krivično pravo, posebni deo, XI izmenjeno i dopunjeno izdanje*, „Pravna knjiga“, Beograd, 2006.
12. Zlatarić, B.: *Novi Švedski krivični zakonik*, Beograd, 1967, JRKK br. 1.
13. *Ustav Republike Srbije*, objavljen u „Sl. glasniku Republike Srbije“, br. 98/2006 od 10.11.2006. godine,
14. *Code pénal Français (Krivični zakonik R. Francuske)*, objavljen 16. 12. 1992, a primenjuje se od 01. 03. 1994. godine.
15. *Criminal Code of 1961. (Krivični zakonik države Illinois, SAD)*.
16. *Kazneni zakon Republike Hrvatske* („Narodne novine“, br. 110/97, 27/98, 50/2000, 129/2000 i 105/2004).
17. *Komentar Krivičnog zakona SFRJ* (grupa autora pod redakcijom N. Srzentića), Beograd, 1978.
18. *Krivični zakonik Republike Slovenije* (prevele S. Slijepčević, T. Milićević), 1997.
19. *Krivični zakonik Republike Srbije*, („Sl. glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005).
20. *Krivični zakonik Švedske*, Beograd, 1967.
21. *Кримінальний кодекс України* („Офіційний вісник України“ від 08.06.2001 - 2001 р., N 21, стор. 1, стаття 920).
22. *Objašnjenja uz nacrt Krivičnog zakonika FNRJ*, 1951, Beograd.
23. *StGB Schweizerisches Strafgesetzbuch*, Zurich, 1997.
24. *Strafgesetzbuch StGB*, Wien, 1988.
25. *Strafgesetzbuch (StGB)* – nemački, objavljen 13. 11. 1998, sa poslednjim izmenama od 01. 09. 2005.
26. *Texas Penal Code*, passed 1973, eff. Jan. 1. 1979., amended 1993, eff. Sept. 1. 1994.
27. *Уголовный кодекс Российской Федерации*, Москва, 1996.
28. *Zbirka krivičnih zakona (KZ SFRJ sa napomenama, KZ republika i AP, Registar za sve krivične zakone)*, „Službeni list SFRJ“, Beograd, 1977.